

D

د، ذ، ض

DABBE

(الضبة)

Hadis metinlerindeki
yanlışları göstermek için
kullanılan işaret.

Arapça'da kapıyı kapamaya yarayan kol demirine **dabbe**, kapıyı bu şekilde kapamaya **tazbîb** denilir. Başı badem şeklinde olan ve "sad" harfine benzeyen dabbe işareti de () yanılma yolunu kapadığı için adını ve şeklini bu aletten almıştır.

Rivayet yönünden sahih olmakla beraber lafzında veya mânasında bozukluk bulunan, mürsel veya münkatî tarzında rivayet edilen, lafzı gramer kaidelerine uymayan, hadis âlimlerinin çoğunluğu tarafından şâz* veya **musahhaf*** kabul edilen, bir veya birkaç kelimesi ek-sik veya fazla olan hadis ve ibarelerin üzerine dabbe işareti konulmakta olup bu işarete tazbîb ve **temrîz** de (تمرير) denmektedir. Kâtip yazacağı hadiste bir hata gördüğünde onu tashih etmeyip aynen yazar, doğrusunu da sayfanın kenarında gösterir. Daha sonra yanlış veya bozuk ibarenin başına dabbe işaretini koyarak dabbe çizgisini yanlış ibarenin bittiği yere kadar uzatır. Ancak dabbenin **darb*** işaretine () benze-memesi için dabbe çizgisinin kelimelere değmemesine dikkat eder. Bu itina, dab-beyi darb işaretinden ayırt etmek ve tashih için konulan "sad-hâ" (صح) işaretinin "hâ"sız yazıldığı zannını uyandırmak için gösterilir.

Hadislerin yazılışı sırasında rivayet yönünden sahih olanla olmayana, tashih edilenle edilmeyeni birbirinden ayırmak için de dabbe işareti kullanılabilir. Bu takdirde eksik kalan yeri işaretlemek amacıyla "hâ"sız "sad" harfi konur. Böylece hadisin sahih olarak nakledilmekle birlikte ibarelerinin arasında bir bozukluk bulunduğuna işaret edilir. Bu işareti koyan kâtip yazdığı ibaredeki bozukluğun farkında olduğunu, ancak doğru şekli kendisine ulaşmadığı için naklettiği metindeki yanlış aynen aktardığını belirtmiş olur.

Bozuk ibarelerin üzerine dabbe koymanın asıl amacı, her önüne gelenin metne müdahale ederek hadisleri değiştirmesini önlemektir. Ayrıca okuyucunun dikkati çekilerek ona yazılan metnin doğrusunu araştırma imkânı da verilmiş olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, "ḍbb" md.; Kâdî İyâz, *el-İlmâ* (nşr. Ahmed Sakr), Kahire 1389/1970, s. 166-169; İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-hadîs*, s. 174-175; İrâkî, *Fethu'l-muğîs*, III, 33-34; *Tecrid Tercemesi*, I, 481; Talât Kocyiğit, *Hadis İstihlâhları*, Ankara 1985, s. 431-432; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 383.

MÜCTEBA UĞUR

DABBE (Benî Dabbe)

(بنو ضبة)

Adnânîler'e mensup
bir Arap kabilesi.

Kabilenin atası olan Dabbe b. Üdd'ün nesebi Adnân'da Hz. Peygamber'in nesbiyle birleşir. Benî Dabbe başka kabilelerle karışmamıştır. Yurtları önceleri Necid'in kuzeyinde Benî Temîm'in civarında iken İslâmî dönemde Irak'ın Nu-mâniye tarafına göç ettiler. Benî Dabbe'nin **eyyâmü'l-Arab*** arasında zikredilen başlıca savaşları Büzâha, Şakîka ve Nisâr'dır.

Cemel Vak'ası'nda Benî Dabbe Hz. Âişe'nin tarafında yer alarak bütün güçleriyle savaştılar ve mensuplarından birçoğunu kaybettiler. Bunlar arasında kabilenin ileri gelenlerinden Husayn b. Dîrâr ile oğlu Hanzala b. Husayn da bulunuyordu. Benî Dabbe daha sonraları Ebû Ubeyd b. Mes'ûd ve Müsennâ b. Hârîse eş-Şeybânî'nin maiyetinde İran'ın fetihine katıldılar.

Bu kabileyeye mensup ilim adamları arasında muhaddis Cerîr b. Abdülhamid er-Râzî, Abbâsîler'in ilk devirlerinde yaşayan ve şiirlerini topladığı *el-Mufađđaliyyât* adlı eseriyle tanınan râvi, şair, edip ve nahiv âlimi Mufaddal ed-Dabbî, hadis âlimi İsmâil b. Muhammed b. İsmâil el-Mehâmîlî ile muhaddis iki oğlu Ebû Abdullah Hüseyin ve Ebû Ubeydullah Kâ-

sım, tarihçi Ebû Ca'fer Ahmed b. Yahyâ sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Nâci), s. 292-301; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 534; VI, 166, 340; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), bk. İndeks; Mes'ûdî, *et-Tenbih*, s. 241, 295, 394; İbnü'l-Mağribî, *el-İnâs* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1400/1980, s. 135; Seâlibî, *Şimârü'l-kulûb* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1965, s. 160; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 203-206; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-Ümde*, Kahire 1325, II, 164-165, 170; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 367, 459-464, 483-484; II, 318, 332, 333, 336; III, 165, 179, 216; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 144-149; Zehebî, *el-Müştebîh*, I, 414; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, I, 306-309, 347-348, 390-397; Kehhâle, *Mu'cemü Şabâ'ili'l-Arab*, Beyrut 1402/1982, II, 661-662; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, IV, 393-395; T. H. Weir, "Dabbe", *IA*, III, 445; W. Caskel, "Dabba", *EI*² (İng.), II, 71-72.

ALİ ÖNGÜL

DÂBBETÜ'L-ARZ

(دابة الارض)

Kiyamet âlâmetlerinden
biri olarak kabul edilen yaratık.

Arapça'da "yavaş ve sessizce yürümek; nüfuz ve sirayet etmek" mânalarına gelen **debb** veya **debîb** kökünden sıfat olan **dâbbe** "yeryüzünde yürüyen her tür canlı" ve özellikle "binek hayvanı" anlamlarında kullanılır. Kur'an-ı Kerim'in on dört âyetinde tekil, dört âyetinde de çoğul şekliyle (devâb) yer alan kelime (bk. M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "ḍbb" md.), bazan sadece yeryüzünde yürüyen, bazan hem yerde hem gökte bulunan, bazan da yer belirtmeksizin mutlak olarak hareket eden bütün canlılar mânasına gelir. Bunlardan Sebe' süresinde geçen dâbbetü'l-arz (34/14) Hz. Süleyman'ın asâsını yiyen "ağaç kurdu" anlamındadır.

Yahudi ve hıristiyan teolojisinde İslâm'ın dâbbetü'l-arz telakkisine benzeyen bir yaratıktan **beast**, **dragon**, **leviathan** ve **rahabi** gibi farklı adlarla söz edilmektedir (Eyyub, 9/3, 26/12; Mezmurlar, 89/10; İşıya, 30/7; 51/9-10). Kozmogonik bir mit olarak kabul edildiği anlaşılan ve ejderha şeklinde tasvir edilen bir canavardan Ahd-i Atîk'in çeşitli yerlerinde söz edilmekte, bu garip yaratığın dünyanın başlangıcında Rab Yahve tarafından öldürülmek veya bağlı tutulmak suretiyle bertaraf edildiği ve sonun-